

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-526-6-99>

**CONTROL AND SUPERVISION OF COMPLIANCE
WITH COMPETITION LEGISLATION:
ADMINISTRATIVE AND LEGAL MODELS AND TOOLS**

**КОНТРОЛЬ І НАГЛЯД ЗА ДОДЕРЖАННЯМ
КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ МОДЕЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ**

Braslavets Ya. Yu.

*Post-graduate student of the
Department of criminal, administrative
law and procedure
International University
of business and law,
Kherson, Ukraine*

Браславець Я. Ю.

*аспірант кафедри кримінального,
адміністративного права і процесу
ЗВО «Міжнародний університет
бізнесу і права»,
м. Херсон, Україна*

Контроль і нагляд за додержанням конкурентного законодавства є ключовими елементами механізму забезпечення економічної конкуренції, оскільки саме через них норми права трансформуються у конкретну практику поведінки суб'єктів господарювання та органів публічної влади. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III визначає загальні засади державної політики у цій сфері, встановлює заборони антиконкурентних узгоджених дій, зловживання монополією (домінуючим) становищем, недобросовісної конкуренції та процедури контролю за концентраціями і узгодженими діями [1]. Спеціальним органом, на який покладено здійснення державного контролю за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, є Антимонопольний комітет України, правовий статус якого визначено окремим законом [2]. Таким чином, контроль і нагляд у цій сфері мають виразний адміністративно-правовий характер, а їх зміст зумовлений поєднанням публічно-правової природи повноважень комітету та ринкового контексту його діяльності.

У теорії адміністративного права контроль зазвичай розглядається як діяльність уповноважених органів щодо перевірки відповідності поведінки підконтрольних суб'єктів вимогам закону, тоді як нагляд спрямований на виявлення порушень з боку органів публічної адміністрації та забезпечення законності у їх діяльності [4; 5]. У сфері

захисту економічної конкуренції ці поняття частково переплітаються: з одного боку, Антимонопольний комітет України здійснює державний контроль за поведінкою суб'єктів господарювання та органів влади, які можуть порушувати конкурентне законодавство шляхом антиконкурентних рішень, узгоджених дій або зловживання владними повноваженнями [1; 2]. З іншого боку, діяльність самого комітету підлягає нагляду в адміністративно-правовому та судовому порядку, що проявляється у можливості оскарження його рішень, дій чи бездіяльності до суду, а також у здійсненні парламентського, урядового та фінансового контролю [4]. Отже, адміністративно-правова модель у цій сфері поєднує внутрішній контроль (у межах повноважень комітету та його територіальних відділень) і зовнішній нагляд за діяльністю самого органу.

Зміст контрольної функції Антимонопольного комітету України можна описати через систему базових напрямів. Перший напрям охоплює контроль за концентраціями суб'єктів господарювання, що включає узгодження злиттів, приєднань, створення спільних підприємств та інших форм економічної концентрації, які можуть призвести до посилення ринкової влади та обмеження конкуренції [1; 6]. Другий напрям стосується контролю за узгодженими діями суб'єктів господарювання, зокрема картельними угодами, горизонтальними та вертикальними обмеженнями, які за загальним правилом забороняються, але можуть бути дозволені за умови доведення суспільних вигод та дотримання встановлених критеріїв [1; 7]. Третій напрям пов'язаний із виявленням і припиненням зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку, що передбачає як аналітичну роботу щодо визначення меж ринку та частки суб'єкта, так і оцінювання його поведінки з точки зору нав'язування несправедливих цін, обмеження виробництва, дискримінації контрагентів тощо [1; 6]. Окремий блок становить контроль за антиконкурентними діями органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у тому числі заборона прийняття рішень, що призводять до необґрунтованого обмеження конкуренції, створення переваг окремим суб'єктам або встановлення дискримінаційних умов доступу на ринок [1; 8].

Адміністративно-правові моделі контролю і нагляду у сфері конкуренції передбачають застосування широкого спектра інструментів, які можна умовно поділити на аналітичні, процесуальні та примусові. До аналітичних інструментів належать моніторинг товарних та фінансових ринків, проведення ринкових досліджень та секторних оглядів, підготовка аналітичних звітів щодо стану конкуренції у певних

галузях, аналіз показників концентрації та бар'єрів входу [6; 7]. Такі заходи не завжди спрямовані на конкретне правопорушення, але створюють інформаційну базу для подальших процесуальних дій і дозволяють виявляти сегменти ринку з підвищеними ризиками антиконкурентної поведінки [8]. Процесуальні інструменти включають розгляд заяв та скарг суб'єктів господарювання, споживачів, органів влади, відкриття та розслідування справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, витребування інформації, проведення перевірок, опитування посадових осіб та представників суб'єктів господарювання, аналіз доказів та проведення слухань [1; 2; 3]. Вони реалізуються у процедурній формі, яка має відповідати загальним вимогам адміністративного процесу: законності, прозорості, змагальності, рівності сторін та мотивованості рішень [3; 4; 5].

Примусові інструменти контролю й нагляду охоплюють комплекс владних заходів реагування, які Антимонопольний комітет України застосовує за результатами розгляду справ. До них належать визнання дій суб'єкта господарювання або органу влади порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, накладення штрафів, припинення порушення, зобов'язання щодо зміни поведінки, застосування структурних або поведінкових засобів (наприклад, примусовий поділ суб'єкта господарювання, відчуження активів, зміна договірної практики) [1; 7]. Важливе значення мають також інструменти попереджувального впливу, такі як рекомендації органам державної влади, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання щодо усунення причин та умов порушень, а також роз'яснення з питань застосування конкурентного законодавства [2; 8]. Застосування примусових засобів поєднується з можливістю добровільного припинення порушення, укладенням зобов'язань та використанням програм пом'якшення відповідальності (leniency) щодо учасників картелів, які співпрацюють із органом контролю [7]. У сукупності це формує багаторівневу систему впливу, у якій репресивні та превентивні інструменти взаємодіють і доповнюють один одного.

Сучасний розвиток контрольних і наглядових функцій у сфері конкуренції неможливо розглядати відокремлено від загальної еволюції адміністративної процедури в Україні. Прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX закладає універсальні стандарти, які мають застосовуватися і до діяльності Антимонопольного комітету України, зокрема щодо ініціювання провадження, участі заінтересованих осіб, строків розгляду справ, вимог до змісту та форми індивідуальних адміністративних актів,

гарантій прав учасників [3; 4]. Це означає, що контроль і нагляд у сфері економічної конкуренції дедалі більше інтегруються в загальний адміністративно-процедурний порядок, що сприяє підвищенню рівня правової визначеності, передбачуваності рішень і захисту прав суб'єктів господарювання. Судовий контроль за рішеннями Антимонопольного комітету України виступає додатковим елементом системи нагляду, забезпечуючи перевірку дотримання матеріальних та процесуальних норм, а також пропорційності обраних заходів реагування [4; 5; 6]. Співвідношення адміністративного та судового контролю формує двоступеневу модель, у межах якої адміністративний орган здійснює первинну оцінку поведінки суб'єктів на ринку, а суд коригує та перевіряє законність і обґрунтованість прийнятих рішень.

Перспективи модернізації адміністративно-правових моделей контролю і нагляду за додержанням конкурентного законодавства пов'язані з кількома групами завдань. По-перше, потребує подальшого вдосконалення нормативна база, у тому числі шляхом гармонізації законодавства України із правом Європейського Союзу у частині повноважень національних органів з питань конкуренції, їх незалежності, процесуальних гарантій та механізмів співпраці в межах Європейської мережі з питань конкуренції [6; 7]. По-друге, актуальним є розвиток ризик-орієнтованих підходів до контролю, які передбачають концентрацію ресурсів на ринках із найбільшими загрозами для конкуренції, а також використання економічного та комплаєнс-аналізу при пріоритизації справ [6; 8]. По-третє, необхідна подальша цифровізація процедур контролю й нагляду: електронна подача заяв та скарг, дистанційний доступ до матеріалів справи, використання цифрових інструментів аналізу даних про ринки, алгоритмів виявлення підозрілих тендерних пропозицій тощо [5; 8]. Усі ці напрямки мають реалізовуватися з урахуванням вимог адміністративної процедури, забезпеченням прозорості, відкритості інформації, правової визначеності критеріїв прийняття рішень та ефективних механізмів оскарження.

Отже, контроль і нагляд за додержанням конкурентного законодавства в Україні функціонують як комплексна адміністративно-правова система, що поєднує спеціалізований державний орган, розгалужений набір аналітичних, процесуальних і примусових інструментів та інтегрованість у загальний режим адміністративної процедури і судового контролю. Від ефективності цієї системи залежить не лише дотримання формальних вимог конкурентного законодавства, але й реальний стан конкуренції на товарних і

фінансових ринках, передбачуваність регуляторного середовища та рівень довіри до публічної влади з боку суб'єктів господарювання.

Література:

1. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січ. 2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.
2. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листоп. 1993 р. № 3659-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 50. Ст. 472.
3. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 листоп. 2021 р. № 2073-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 49. Ст. 2675.
4. Адміністративне право України: Академічний курс: підручник: у 2 т. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Т. 1: Загальна частина. Київ: Юридична думка, 2004. 584 с.
5. Адміністративне право України: підручник / за заг. ред. Т. О. Коломєць. 2-ге вид., змін. і доповн. Київ: Істина, 2012. 528 с.
6. Щербина В. С. Господарське право: підручник. 6-те вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 640 с. (ISBN 978-966-667-348-3).
7. Конкурентне право України: навч. посіб. / О. О. Бакалінська, О. В. Безух, О. В. Кологойда, І. В. Лукач, Н. Б. Пацурія, В. С. Щербина; за ред. В. С. Щербини, І. В. Лукач. Київ: Ліра-К, 2017. 380 с. (ISBN 978-617-7507-57-3).
8. Антимонопольний комітет України. Завдання та повноваження (офіційний вебпортал). URL: <https://amcu.gov.ua/pro-nas/zavdannya-ta-povnovazhennya>.